

Kohti maailman ympäristöhistoriaa

J. Donald Hughes: Maailman ympäristöhistoria. Vastapaino, Tampere 2008. 444 s.

■ Donald Hughesin, Yhdysvaltalaisen ympäristöhistoriallisen tutkimuksen veteraanin (s. 1932) arvovalta nousi hyvin esille, kun allekirjoittanut piti esitystä Euroopan ympäristöhistoriallisen seuran ensimmäisessä kongressissa Skotlannissa. Esitin johtopäätöksenäni, että Yhdysvaltain ja Euroopan ympäristöhistoriallisen tutkimuksen ominaispiirteet poikkeavat toisistaan. Vaikka tutkimuksessa on paljon samaa, niin siinä missä eurooppalaista tutkimusta leimaa vahvemmin ympäristöhistorian tutkijoiden monitieteinen akateeminen tausta, yhteisprojektit ja erilaiset julkaisuareenat, Yhdysvaltain ympäristöhistorian tutkimukselle on ominaista yksitieteinen perinne; humanistinen koulutus, individualistinen tutkimustapa ja perinteiset julkaisuareenat. Hämmästyksenäni yleisössä olleet eurooppalaiset tutkijat eivät pitäneet tästä johtopäätöksestä lainkaan. Vastalauseista ei ollut tullut loppua ennen kuin jostain syystä yleisössä ollut Donald Hughes pyysi puheenvuoroa. Saatuaan sen hän ilmoitti hiljaisella puhetyylillään, että hänestä esityksen pitäjä on oikeassa. Vastalauseet loppuivat siihen paikkaan.

Donald Hughes olisi voinut mainita sen – mitä hän ei vaativattomana miehenä tehnyt – että Yhdysvalloissakin ympäristöhistorioitsijoiden joukosta löytyy monitieteisen taustan omaavia tutkijoita. Miehellä itsellään on biologin peruskoulutus Kalifornian yliopistosta vaikka väittelikin antiikin historiasta. Sittemmin Denverin yliopistossa historian professorina toimineen Hughesin ympäristöhistorialliset tutkimukset keskittyivät antiikin ja Välimeren maailmaan mutta hän perehtyi myös Yhdysvaltain intiaanien ympäristöhistoriaan. Tutkija toimi pitkään ympäristöhistorian ensimmäisen tieteellisen aikakauskirjan päätoimittajana ja oli perustamassa alan seuroja niin Yhdysvalloissa kuin Euroopassa. Hughes on kysytty esitelmöitsijä ja hän osallistui esimerkiksi Suomessa vuonna 1992 Lammin biologisella asemalla järjestettyyn ensimmäiseen ympäristöhistorian kansainväliseen symposiumiin. Tuolloin hän oli puolisonsa Pat Hughesin kanssa tulossa Venäjältä, jossa tekijä oli tutustunut siperianttiikereiden ympäristöhistoriaan. Donald Hughesin vahva kansainvälinen tausta selittää sen, että nimenomaan hän julkaisi muutama vuosi sitten teoksen *What is environmental history?* (Polity 2006), joka on erinomainen johdatus alan tutkimukseen maailmalla.

Tästä vankasta kansainvälisestä kokemuksesta kumpuaa myös Hughesin teos maailman ympäristöhistoriasta. Hughesin kuvaus lähtee liikkeelle Afrikan Serengetistä ihmislajin kehityksen alkuvaiheista ja sukulaisuudesta muiden elämän-

muotojen kanssa. Kuvaus myös päättyy Afrikkaan, Nairobiin Yhdistyneiden Kansakuntien ympäristöohjelman esittelyyn. Tällä välillä kirjoittaja kuljettaa lukijaa muun muassa hopi-intinaanien viljelyksillä, sumerien Urukin kaupungissa, mayojen tuhoutuvassa Tikalissa, Kiinan muinaisessa pääkaupungissa Xi'anissa sekä Intian Länsi-Ghatien vuoriston pyhissä lehdossa. Lontoon savusumussa toki pistäydytään, mutta yleisesti kuvauksen paino on kiitettävästi ei-länsimaisessa maailmassa.

Hughes kirjoittaa ennen kaikkea ympäristön kulttuurihistoriaa: miten eri kulttuurit eri aikoina ja eri paikoissa ovat luonnon ymmärtäneet ja miten ne ovat ympäröivää luontoaan kohdelleet? Tekijä osoittaa, että luonto ja ihmis-yhteisöt ovat harvoin eläneet tasapainossa. Kirjan lähestymistapa näyttää, että maailman ympäristöhistorian ei tarvitse olla 'suurta ja mahtavaa', vaan sen voi yhtä hyvin pilkkoa pieniin, ymmärrettävän kokoi- siin osiin. Hughesin vahvasti henkilökohtainen kirjoitustapa edustaa modernia yhteiskunta- tiedettä, joka ei pyri häivyttämään tutkijaa taustalle, vaan kuvaa avoimesti miten tutkijan omat kokemukset nivoutuvat tutkimuskohteeseen. Lukija pääsee siksi maailmanympäri- matkalle niin ympäristökulttuurien menneisyyteen kuin nykyisyyteen.

Hughesin teoksen rakenne poikkeaa muista viimeisen 20 vuoden aikana maailman ympäristöhistoriasta julkaistuista teoksista. B. L. Turnerin johtaman työryhmän toimittama "The Earth as Transformed by

Human Action" (Cambridge University Press 1990) perehtyi alueellisiin tapaustutkimuksiin biosfäärin pääelementtien muutoksiin 300 vuoden ajan- jaksolla. Clive Pontingin teos "Green history of the world" (Penguin Books 1991) käsitte- li ihmisen kehityksen ja luon- tosuhteen historiaa kronologi- sesti vaihe vaiheelta. Anthony Pennan uusi kirja "The Human Footprint: A Global Environ- mental History" (Wiley-Black 2009) jatkaa Pontingin krono- logisella linjalla, joskin hänen otteensa on maantieteellisempi ja ilmastonmuutosta painotta- va. Pontingin ja Pennan tavoin Hughes ei kuitenkaan pyri kat- tamaan "kaikkea", vaan tarjoaa lukijalle huolella valittuja ta- paustutkimuksia. Ilkikurisesti sanoen Hughesin maailman- historia on eräänlainen joulu- kalenteri, josta avataan pieniä luokkuja yksi kerrallaan. Vaik- ka tietää niiden liittyvään samaan kertomukseen, niin kos- kaan ei kuitenkaan tiedä mitä "luukun" alta paljastuu ja usein tekee mieli jo kurkistaa seu- raavan luukun alle ennen ai- kojaan.

Hughesin osin mikrohisto- riallistakin kuvausta täydentää mainiosti evoluutiobiologi Ja- red Diamondin kirja "Tykit, taudit ja teräs" (Terra Cognita 2003), joka paikallisten tapaus- tutkimusten sijaan pyrki löytä- mään erilaisten maanviljelys- kulttuurien sekä keräily- ja metsästyskulttuurien mantereis- ta kohtaamisista maailman ympäristöhistorian perustavia rakenteita. Hughesin kirjasta puuttuu Diamondin johtopää- tösten syvällisyys, mutta tämä ei tarkoita, että Hughesin kirja olisi huonompi, vaan se on

yksinkertaisesti erilainen kuva- us maailman ympäristöhistori- asta. Bielefeldin yliopiston historian professorin Joachim Radkaun kirja "Nature and Power: A Global History of the Environment" (Cambridge University Press 2008) voi on- gelmakeskeisyydessään pitää näiden kirjojen yhdistelmänä. Maailman ympäristöhistoriois- ta voi kohta alkaa valita mie- leisensä – samaan aikaan kun useimpien kaupunkien ja mai- den ympäristöhistoriat odotta- vat tekijäänsä.

Näillä kaikilla maailman ympäristöhistorian kuvauksilla on yksi yhteinen piirre. Kirjat toistavat osin tiettyjä teemoja, kun toiset taas puuttuvat ko- konaan. Planeettamme ympä- ristöhistoriasta puuttuu alueel- lisesti tarkastellen kaksi kol- masosaa yksinkertaisesti siksi, että meriä ei näissä "maai- manhistorioissa" käsitellä tai esitykset ovat pinnallisia, ku- ten esimerkiksi J. R. McNeillin muutoin mainiossa 1900-luvun ympäristöhistorian kuvaukses- sa "Something New Under the Sun" (Norton 2001). Synyn tä- hän on tietenkin se, että mer- ten ja valtamerien ympäristö- historiasta ei ole kalastusta lukuun ottamatta tehty vielä kattavaa tutkimusta. Ylipää- tään ympäristöhistorian perus- tutkimus on maailmanmitassa lähes tekemättä. Siksi onkin hienoa, että ympäristöhistoria on löytämässä maapallon – mutta toivottavasti ympäristö- historia maapalloistuu myös siinä mielessä, että uusia nä- kökulmia ja tutkijoita alkaa löytyä Pohjois-Amerikan ja Eu- roopan lisäksi muiltakin man- tereilta.

Ympäristöhistoria on ollut tänäkin vuonna valitettavan ajankohtainen teema. Mennyt talvi, tulvat, maanjäristykset ja tulivuorenpurkaukset ovat osoittaneet jälleen kerran, että luonto vaikuttaa syvällisesti maailman historiaan. Hughesin kirja todistaa osaltaan, että ihmisen historiaa ei voi ymmärtää saati selittää ottamatta huomioon ympäristön muutoksia. ”Maailman ympäristöhistoria” on laadukas kokonaisuus lukuun ottamatta kuvitusta, joka ei ylipäättäen ole angloamerikkalaisen historian tutkimuksen vahvimpia osa-alueita. Mikko Saikku on laatinut kirjalle mainion esipuheen ja Jyrki Vainosen tarkennettu suomennos kulkee sujuvasti. Vastapainon päätös julkaista ensimmäinen suomenkielinen yleisesitys maailman ympäristöhistoriasta on kulttuuriteko ja kunnianosoitus J. Donald Hughesin elämäntyölle.

Simo Laakkonen